

KOMU TREBAJU OVAKVA IZDANJA?

HRVOJE GRAČANIN

Nedavno je u izdanju tvrtke *Golden marketing* izašla knjiga "Povijest Bizanta" jednog od najistaknutijih svjetskih bizantologa Georgija Ostrogorskog. Riječ je o prvome hrvatskom prijevodu toga klasičnoga bizantološkog priručnika i njegovim se objavljivanjem trebala popuniti zjapeća praznina koja u nas vlada kad je u pitanju starija i novija relevantna strana povijesna literatura. Hrvatsko je izdanje načinjeno prema njemačkom izvorniku koji je pod naslovom "Byzantinische Geschichte 324-1453" objavilo godine 1996. u Münchenu poduzeće *Verlag C. H. Beck*. Kao što je to istaknuto u predgovoru (str. 7), radi se o posebnu njemačkom izdanju namijenjenu širemu krugu čitatelja. Prijevod su načinili Marina Miladinov i Kiril Miladinov. Knjiga je popraćena s nekoliko priloga: Tablicom događaja (str. 313-316), Popisom vladara (str. 317-320), Genealoškim tablicama bizantskih dinastija (str. 321-324), Kazalom (str. 325-352), a na samom se kraju nalazi i osam zemljopisnih karata (str. 353-367).

Georgije Ostrogorski (1902.-1976.) nesumnjivo je jedan od prvaka bizantologije. Njegov je sintetički prikaz povijesti Bizanta, doživjevši niz izdanja na više svjetskih jezika, oblikovao još i danas prevladavajuću predodžbu o društvenopolitičkoj povijesti Bizantskoga Carstva. Prva inačica sinteze izašla je davne godine 1940. u glasovitoj seriji "Handbuch der Altertumswissenschaft" pod nazivom "Geschichte des byzantinischen Staates". Godine 1952. bilo je objavljeno drugo, prerađeno i znatno dopunjeno njemačko izdanje koje je zatim prevedeno na francuski ("Histoire de l'État byzantin", Pariz 1956.) i na engleski jezik ("History of the Byzantine State", Oxford 1956. i New Brunswick 1957.). Nedugo poslije pojavilo se srpsko izdanje pod nazivom "Istorija Vizantije" (Beograd 1959.) koje je bilo djelo samoga Ostrogorskog i čak je sadržavalo niz dopuna u odnosu na postojeća izdanja na svjetskim jezicima. Tijekom 60-ih godina prošloga stoljeća izašla su i nova, revidirana izdanja na njemačkom, francuskom i engleskom jeziku (München³ 1963.; Paris² 1969.; New Brunswick² 1969.) koja su ujedno ostala mjerodavnim predlošcima za sva daljnja izdanja i pretiske.

Imajući sve ovo na umu, uistinu je bilo vrijeme da se glavno djelo Ostrogorskova znanstvenoga rada pojavi i na hrvatskome jeziku. No, dok je to neupitno, javnosti podastrijeto hrvatsko izdanje i te kako je sporno. Naime, i izdavač i prevoditelji pokazali su se nedoraslima takvome zadatku. Već na samome početku učinjena je pogreška jer se nakladnik odlučio objaviti izdanje koje je bitno siromašnije, budući da ne sadrži ni uvod o razvitku bizantologije, ni znanstveno-kritički aparat, ni podatke o literaturi niti pregled izvora, čime je u znatnoj mjeri smanjena njegova korisnost kako za stručnjake tako i za studente, a i široj je čitalačkoj publici

oduzeta mogućnost da dodatno proširi vidike i saznanja u vezi s tematikom o kojoj je riječ. Osim toga, neoprostivo je što uopće nisu angažirani stručni recenzenti koji bi ukazali na propuste i omogućili njihovo korigiranje. Velika krivnja leži i na prevoditeljima za koje je očito da ne vladaju zadovoljavajuće, a kamoli suvereno s predmetnom problematikom. Otuda su i više nego brojne materijalne pogreške u vezi s prevođenjem povijesnih pojmova, naziva zemljopisnih lokacija i imena osoba. Na ovome mjestu nastojat ćemo izdvojiti sve te pogreške i pritom ponuditi ispravna rješenja u najboljoj nakani da se nastala šteta kolikotoliko ograniči.

Osobit problem je prevoditeljima predstavljala uporaba izvornih grčkih i latinskih izraza kao i izvedenica te njihovo pohrvaćivanje. Ishod toga vrlo često je bio ne samo odstupanje od postojeće jezične prakse, nego i uvođenje pojmova koji nisu uvriježeni ili su strani hrvatskoj historiografiji.

Doista se više toga može prigovoriti prevoditeljima kad je u pitanju uključivanje grčkih i latinskih riječi i izraza u hrvatski rečenični sklop. Iako postoji nekoliko načina da se to izvede u skladu s hrvatskom jezičnom normom, prevoditeljima to nije uvijek uspjelo. Mnogi su pojmovi bez potrebe i na uštrb pravopisa ostavljeni u izvornom obliku i takvi sklanjani, a usto je u nekim slučajevima bilo bolje i ispravnije dati pohrvaćenu ili prevedenu inačicu uz dodatno navođenje izvornoga grčkog ili latinskog oblika. Poradi bolje preglednosti i praktičnosti spomenuti pojmovi slijede nanizani abecednim redom zajedno s ispravkom i/ili dopunom:

akritai – vojnici na granici, graničari
allelengyon – alelengij (alilengij; grč. allēlengyon)
annona – anona
anthypatoi – antipati
aritma (u Kazalu) – aritam (grč. arithmós)
basileopator – bazileopator
basileus – bazilej
Basilika – bolje Carski zakoni
basilissa – bazilisa
caesar – cezar
charistikion – haristikij (haristikija)
chartophylax – kartofilaks
chartularios sakellariona – kartular(ij) sakelarija
chartularios vestiariona – kartular(ij) vestijarija
chrysargyron – hrizargir
Codex Gregorianus – Gregorijev zakonik
Codex Hermogenianus – Hermogenijanov zakonik
Codex Justinianus – Justinijanov zakonik
Codex Theodosianus – Teodozijeve zakonik
comitatensis – prateća (pokretna) vojska
consilium principis – vladarevo, tj. carevo vijeće
consistorium – konzistorij, carski savjet

Corpus iuris civilis – Zbirka građanskoga prava
dishypatoi – dishipati
domestikos – domestik
domestikos skola – domestik shola
dux – duks (mn. duksi, lat. *duces*)
Ekthesis – Ekteza ili Ektezis (grč. ékthesis)
entimohypertatos – entimohipertat
epibole – epibola (grč. epibolē)
exercitus comitatensis – prateća (pokretna) vojska
exkousseia – ekskusija
follis – folis
gynekion – ginekij
Hagia Sofia – ispravnije Hagija (Aja, Sveta) Sofija
Heksamilion – Heksamilij (grč. Heksamílion, od héks, šest, i mílion, milja, tj. šestomiljni)
Henotikon – Henotik (grč. henôtikón)
Hodegetrija – također i Hodigitrija
hypatoi – hipati
hyperpyron – hiperpir (perper)
hypertimos – hipertim
imperium – imperij
Imperium Romanum – Rimsko Carstvo
ius publicum – javno pravo

- kleisura* – klisura (grč. kleisoūra, lat. clausura, clusura)
Kletorologion – Kleterologij
konsistorion – konzistorij (grč. konsistōrion), carski savjet
kuropalates – kuropalat
limitanei – vojnici na granici, graničari
logotet dromosa – logotet droma
logotet genikona – logotet genika
logotet idikona – logotet idika
logotet stratiotikona – logotet stratiotika
logothetes ton sekreton – logotet sekretâ
magistroi – magistri
mandylion – mandilij
medimnos – medimno (hrv. vagan)
megas domestikos – veliki domestik
megas dux – veliki duks
megas logariastes – veliki logarijast
megas primikerios – veliki primikerij (primicerij)
mesazon – mezazon
mesiteuon – meziteuon
modion – modij
nobilissimus/nobilissimos – nobilissim
nomisma – nomizma
nomophylax – nomofilaks
Nomos Georgikos – Zemljo-radnički zakon (grč. nómos geōrgikós)
oikonomos Sv. Sofije – ekonom Sv. Sofije
oikumena – ekumena (grč. oikouménē)
Orbis Romanus – rimski svijet, rimska država
panentimohypertatos – panentimohipertat
panhypersebastos – panhipersebast
pansebastohypertatos – pansebastohipertat
paradynasteuon – paradinasteuon
parakoimomenos – parakimomen (parakemomen)
paroici – parici (jd. parik)
patrikioi – patriciji
Pemptonska vrata – ispravnije Pemptska vrata (grč. pémpptos, *peti*), tj. Peta vojna vrata
pinakion – pinakij
Pontifex Maximus – vrhovni svećenik, pontifeks maksimum
praitor – pretor
Procheiron – Prohiron (grč. próheiron, *priručnik*)
proedros – proedar
pronoari – pronijari
pronojar – pronijar
protoasekretis – protoasekret
protonobilissimohypertatos – protonobilissimohipertat
protonobilissimos – protonobilissim
protopanentimohypertatos – protopanentimohipertat
protopraipositos – protoprepozit
protos Svete gore – prota Svete gore
protosebastohypertatos – protosebastohipertat
protosebastos – protosebast
protospatharioi – protospatar(ij)i
protovestiaros – protovestijar(ij)
Quinisextum – Kvinisekstum
sacerdotium – sacerdocij
sacrum cubiculum – posvećena, tj. carska ložnica
sakellarios – sakelarij ili sacelarij (lat. *sacellarius*)
sakellion – sakelij ili sacelij (lat. *sacellium*)
scholae palatinae – dvorski odredi, palatinske shole
sebastohypertatos – sebastohipertat
sebastos – sebast
seliqua – selikva
silention – silentij (grč. siléntion)
silentium – silencij
sitokrithon – sitokrit (grč. sitókrithon)
skola – shola
solidus – solid
spatharios/spatharioi – spatar(ij)/spatar(ij)i
spatharokandidatoi – spatarokandidati
synkellos – sinkel
synkletos – sinklet
Tipukeitos – Tipukit
trishagion – Trishagij, tj. Trojesveti
Tomus Leonis – Leonov Tomus, tj. Leonov spis
Typos – Tipos
zeugarion – zeugarij
zoste patrikia – zosta patricija

U brojnim se slučajevima donose sasvim krivo ili tek djelomično točno prevedeni, odnosno neprimjereni pojmovi. Tako se navodi bizantinski život (str. 10) i bizantinstvo (str. 12) umjesto bizantski život i bizantstvo ili bizantska civilizacija (izraz bizantinstvo ili bizantinizam može imati pejorativno značenje); dijeceza Orijent umjesto dijeceza Istok; dijeceza Azijana umjesto Azijska dijeceza ili dijeceza Azija; Ilirska prefektura umjesto Ilirička prefektura; Talijanska prefektura umjesto Italska prefektura; pretorijski prefekt umjesto prefekt pretorija; pretorijska prefektura umjesto prefektura pretorija (str. 14); prefektorska služba (str. 15) i prefektorski ustroj (str. 49) umjesto prefek(a)tska služba i prefek(a)tski ustroj; tjelesni stražari *scholae palatinae* (str. 15) umjesto postrojbe dvorske tjelesne straže (*scholae palatinae*); heterodoksne kršćanske sekte (str. 25) umjesto krivovjerne kršćanske sekte; ilirski posjed umjesto ilirički posjed ili posjed u Iliriku (str. 26); Augusta Pulkerija (str. 29) umjesto augusta Pulherija; ustanak Nike (str. 37) umjesto ustanak Nika; egzarhati Ravenne i Kartage (str. 48) umjesto Ravenski i Kartaški egzarhat; hedžra (str. 55) umjesto uobičajenije hidžra; Trulanski sabor i brumalske svečanosti (str. 71) umjesto Trulski sabor i brumalijske svečanosti (prema svetkovini *Brumalia*); kapadocijsko pogranično područje (str. 75) umjesto kapadokijsko pogranično područje; strateg Trakežana (str. 80, 91, 117, 131) i tema Trakežana (str. 85, 96) umjesto bolje strateg Trakezijaca i tema Trakezijaca; opsikijanske trupe (str. 85) umjesto opsikijske trupe; mojhejanski spor (str. 95) umjesto mehejski (mihejski) spor; manastir Sakudion (str. 95) umjesto Sakudij; domestik skola, domestik ekskubita, drugarij aritma i domestik hikanata (str. 130) umjesto domestik Shola, domestik Ekskubita, drugarij Aritma i domestik Hikanata; laura (str. 150) umjesto lavra (samostan); Belasičko gorje (str. 163) umjesto gora Belasica; manastir Studion (str. 179, 242) umjesto Studij; turkijski narodi (str. 181) umjesto turski narodi; drački knez (str. 184) umjesto drački duks ili duks Drača; knez od Galiča (str. 210) umjesto galički knez ili knez Galiča; bojar (str. 219) umjesto boljar; bugarski primat (str. 220) umjesto bugarski primas; markgrof od Montferrata (str. 259) umjesto markgrof Montferrata ili mont-ferratski markgrof; katalonska družba (str. 262) umjesto Katalanska kompanija ili družina; Kalabrez (str. 276) umjesto bolje Kalabrijac; turska vazalna država (str. 288) i Tursko Carstvo (str. 311) umjesto osmanska vazalna država i Osmansko Carstvo; beglerski beg Rumelije (str. 290) umjesto beglerbeg Rumelije; grof od Savoje (str. 294) umjesto grof Savoje ili savojski grof; družba iz Navarre (str. 297) umjesto Navareška ili Navarska kompanija ili družina; heksamilijski(!) zid (str. 303) umjesto Heksamilijski zid; lenska ovisnost (Bizanta o Osmanlijama; str. 303) umjesto bolje vazalna ili vazalska ovisnost; Rumeli Hissar (str. 308) umjesto Rumeli Hisar (tur. Rümeli Hisāri), odnosno Rumelijska utvrda; srpsko despotstvo (str. 311) umjesto srpska despotovina; amorska dinastija (str. 321) umjesto amorijska dinastija.

Mnogi se pogrešno ili nes(p)retno prevedeni i netočni izrazi sustavno ponavljaju. Riječ je o sljedećim pojmovima:

Kalcedonski koncil, kalcedonske odredbe, kalcedonska dogma umjesto Halkedonski koncil, halkedonske odredbe, halkedonska dogma;

Nicejski koncil, nicejci, nicejska vjeroispovijed, nicejske odredbe, nicejska vjera, Nicejsko Carstvo, nicejski samostan umjesto Nikejski koncil, nikejci, nikejska vjero-ispovijed, nikejske odredbe, nikejska vjera, Nikejsko Carstvo, nikejski samostan;

orijentalne provincije Carstva, orijentalni monofiziti, orijentalni dijelovi Carstva, orijentalne pokrajine, orijentalne Crkve, orijentalni izvori, orijentalni patrijarsi, orijentalni patrijarhati(!), gdje bi "orijentalan" trebalo razumjeti kao "istočni"; orijentalni običaj sakaćenja, orijentalni užitak u sakaćenju, Orijent i orijentalni utjecaji, gdje bi "orijentalan" trebalo doista i shvatiti kao "istočnjački"; Orijent i Okcident, latinske države Orijenta, latinski Orijent, gdje bi umjesto "Orijent" trebalo stajati "Istok" (i umjesto "Okcident" bolje "Zapad");

ortodoksija, ortodoksni biskupi, ortodoksno kršćanstvo, ortodoksni Bizantinci, ortodoksni

car, grčka ortodoksija, ortodoksna strana, ortodoksna opozicija, ortodoksna kalcedonska dogma, ortodoksi, ortodoksni kler, ortodoksni kalif, ortodoksni Grci, ortodoksna stranka, ortodoksna crkva, dok se trebalo prevoditi s “pravovjerje”, odnosno “pravovjeran”;

aleksandrijski patrijarhat, sinoda patrijarhata, carigradski patrijarhat, bugarski patrijarhat, ohridski patrijarhat, srpski patrijarhat, pravoslavni patrijarhat, dok je ispravan pojam patrijaršija (mn. patrijaršije);

Venecijanci, venecijanski dužd, venecijanska Crkva, venecijanski trgovci, venecijansko-bizantsko interesno zajedništvo, Venecijanska republika, venecijansko-genoveški rat umjesto Mlečani, mletački dužd, mletačka Crkva, mletački trgovci, mletačko-bizantsko interesno zajedništvo, Mletačka republika, mletačko-đenoveški rat.

Prevoditelji donose i neke pojmove koji nisu uobičajeni u hrvatskoj historiografiji, pri čemu je uočljiva i nedosljednost u njihovoj uporabi i tvorbi inačica. To su ponajprije sljedeći izrazi:

arijevski nauk, arijevac, arijevska varijanta, arijevska vjeroispovijed, arijevski spor, arijevska vjeroispovijest, arijevski heretici umjesto arijanski nauk, arijanac, arijanska varijanta, arijanska vjeroispovijed, arijanski spor, arijanska vjeroispovijest, arijanski heretici; istodobno se spominje arijanizam umjesto arijanstvo, dok bi dosljedno prema arijevac bilo arijevtvo (valja napomenuti da dotični oblik nije etimološki netočan, već se samo radi o drukčijoj tvorbi, no postoji opasnost da ga se zamijeni za pojam “arijski” u smislu hitlerovske rasne teorije, te bi ipak radije trebalo rabiti uvriježeni izraz ili barem pružiti dodatno razjašnjenje za uporabu novoga); nedosljednost pokazuje i činjenica što se jednako rabi izraz poluarijanci (str. 22) kao i poluarijevci (str. 23);

nestorijevska hereza; nestorijevci umjesto nestorijanska hereza, nestorijanci; ujedno se navodi nestorijanizam umjesto nestorijanstvo, dok bi dosljedno prema nestorijevci bilo nestorijevstvo (ni taj oblik nije etimološki netočan);

monofizitizam i paulikijanizam umjesto bolje monofizitstvo i paulikijanstvo prema manihejstvo (str. 139; ovdje pak nije uporabljen izraz maniheizam kao što bi se po analogiji moglo očekivati);

ikonoklastija i ikonodulija umjesto ikono klazam i ikonodulstvo; istodobno se navodi ikonokolastička kriza, ikonoklastički spor, ikonoklastičko uvjerenje i ikonodulski stav što nije dosljedno po tvorbi u odnosu na izraze ikonoklastija i ikonodulija;

slično vrijedi i za izraze hesihasti, hesihazam, hesihastički sustav, hesihastički nauk, antihesihastički stav koji bi trebali glasiti hezihasti, hezihazam, hezihastički sustav, hezihastički nauk, protuhezihastički stav.

Osobito su neoprostive dvije prevoditeljske pogreške zbog kojih se posvema izmijenio smisao teksta. Radi se o dvokratnom spomenu Rumunjske gdje bi zapravo trebalo biti Romanija kako su Bizantsko Carstvo nazivali sami njegovi podanici, kao i o dvokratnom spomenu pojma bajlo što je bio naziv za mletačkog službenika, a ne osobno ime kako bi se moglo zaključiti iz prijevoda:

prava i posjedi kuće Anjou u *Rumunjskoj* (str. 259) umjesto prava i posjedi kuće Anjou u Romaniji;

despot *Rumunjske* i gospodar albanskog kraljevstva (misli se na Filipa Tarentskog; str. 264) umjesto despot Romanije i gospodar albanskoga kraljevstva;

Bailo, poslanik Venecije u Carigradu” (str. 288) umjesto bajlo, poslanik Venecije (ili mletački poslanik) u Carigradu;

Venecijanac *Bailo* od Tenedosa” (str. 294) umjesto “mletački bajlo Teneda.

Stvari ne stoje ništa bolje ni s toponimima ili nazivima oblasti. Slijede nanizani abecednim redom uz ispravku i/ili dopunu:

- Akroinon* – Akroin (grč. Akroīnón)
Alepo – Alep
Amastris – Amastra
Amorion – Amorij
Ancona – bolje Ankona
Andros – bolje Andro
Apros – Apro
Argos – Arg
Ataleja – Atalija (grč. Attaleía)
Beocija – Beotija
Bizantion – Bizantij (lat. Byzantium, grč. Byzántion)
Brindisi – bolje Brindizij
Bulgarofigon – Bulgarofig (grč. Boulgaróphygon)
Cilicija – Kilikija
Cordoba – Kordoba (lat. Corduba)
Curulon – Curul (grč. Tzouroulón)
Dacija – Dakija
Decimum – Decim
Dolihe – Doliha
Dorostolon (Silistrija) – Dorostol (lat. Durostorum)
Drinopolje – Hadrijanopol (uz dometak Drinopolje, Jedrene, Edirne)
Filipija, kod (str. 287) – kod Filipâ (Filipi)
Firenza – Firenca
Fokis – Fokida
Germaniceja – Germanikeja (grč. Germanikeia)
Hierakon – Hijerakij
Hios – bolje Hij
Istmos – Istam
Kalcedon – Halkedon
Kaldija – Haldija
Kalkidika – Halkidika
Kapadocija – Kapadokija
Karsian – Harzijan
Kerson – Herzon
Kirenaika – bolje Cirenaika
Kleidion – Klidij
Krizipol – Hrizopol
Ktesifon – Ktezifont
Laodiceja – Laodikeja (Laodikija; grč. Laodikeia ili Laodikía, lat. Laodicea)
Lemnos – bolje Lemno
Leontokomis – Leontokom
- Lesbos* – Lezb
Levunion – Lebunij ili Levunij (grč. Lebounion)
Lissus – Lis
Makri-Plagija, poraz kod (str. 245) – poraz kod Makri-Plagâ (Makri-Plagi)
Meandarska dolina – dolina Meandra
Messina – Mesina
Mezembrija – također i Mesemvrija (grč. Mesémbreia)
Naissus – Najs
Naxos – Naks (također i Naksos)
Neopatras – bolje Neopatra
Nestos – bolje Nest (grč. Néstos)
Niceja – Nikeja
Nimfeon – Nimfej
Nisibis – Nizib
Panidos – bolje Panid
Paradunavon – Paradunav
Paristrion – Paristrij
Patmos – bolje Patmo
Patras – bolje Patra
Pelekanon – Pelekan (grč. Pelekánon)
Pentapolis – Pentapol
Poimanen – Pemanen (grč. Poimananón)
Poitier – Poitiers
Prote (otok) – Prota
Ragusa – Ragusa
Ravenna – Ravena
Redestos – Redest (Radost)
Rodos – Rod
Samos – bolje Sam
Scodra – Skodra
Seleukeja – Seleukija (grč. Seleúkeia, lat. Seleucēa, Seleucīa)
Seres – Ser
Servia – Servija
Shemarion – Shemarij
Singidunum – Singidun
Sinope – Sinopa
Siracuzza – Sirakuza
Skiatos – Skijat (također i Skijatos)
Skiros – bolje Skir
Skopelos – bolje Skopel
Španjolska (str. 25, 28) – Hispanija
Taprobane – Taprobana (Cejlon)
Taranto – bolje Tarent (lat. Tarentum)
-

Tarsos – Tarz
Tauresium – Taurezij (pogrešno naveden kao rodno mjesto cara Justina I., dok je ispravna lokacija Bederijana kod Skupâ)
Teluk – Teluh (grč. Telouh)
Tenedos – bolje Tened

Tragurium – Tragurij
Tricamarum – Trikamar
Tripol (u Fenikiji) – Tripol(is)
Tripolis na Sirtisu – Tripol(is) u Sirti
Zara – nepotrebno za Zadar

Jednako tako su pogrešno pohrvaćena mnoga imena osoba i vladarskih obitelji kao i nadimci (od toga je gotovo nevjerojatna pogreška “Jagelon” umjesto “Jagelović” s obzirom da se točan oblik može naći u svakome priručniku iz hrvatske povijesti). Slijede nanizani abecednim redom uz ispravku i/ili dopunu:

Alarik – Alarih
Aleksije V. Duka Murcuflor – Aleksije V. Duka Murcufl (grč. Mouřtzouphlos)
Ali – Alija (kalif)
Alfonso V. od Aragona i Napulja – Alfons V. Aragonski i Napuljski
Amadeo od Savoye – Amadeo Savojski
Ana Despina od Epira – epirska despina Ana
Ana od Savoye – Ana Savojska
Artabazd – također i Artavazd
Asenidi – Asenovići ili Aseni
Barlam – Barlaam
Benedetto Zaccaria od Fokeje – Benedetto Zaccaria Fokejski
Berta od Sulzbacha – Berta Sulzbaška ili iz Sulzbacha
Besarion od Niceje – Besarion Nikejski ili iz Nikeje
Bonifacije od Montferrata – Bonifacije Montferratski
Carlo Tocco od Kefalonije – Carlo Tocco Kefalonjski
Dimitrij Donskoj – Dimitrij(e) Donski
Dobromir Hris – Dobromir Hrs
Evrenozbeg – Evrenosbeg
Filip Tarantski – Filip Tarentski
Fridrik od Sicilije – Fridrik Sicil(ij)ski
Gainas – Gaina
Geiserik – Gajzerih
Georgije Gemist Plethon – Georgije Gemist Pleton
Gottfried od Boulliona – Gottfried Boullionski
Guy od Lusignana – Guy Lusignanski ili Guy de Lusignan

Hugo od Vermandoisa – Hugo Vermandoiski
Irena Laskaris – Irena Laskar (bolje Laskarina)
Ivan Bekkos – Ivan Bek (grč. Iōánnēs Békkos)
Ivan Cimisko – Ivan Cimisk (grč. Iōánnēs Tzimiskēs)
Ivan Kapadocijski – Ivan Kapadokijski
Ivan Kurkuas – Ivan Kurkua (grč. Iōánnēs Kourkoúas)
Ivan Laskaris – Ivan Laskar (grč. Iōánnēs Láskaris, lat. Lascarus)
Ivan od Procide – Ivan iz Procide (Giovanni da Procida)
Jagelon – Jagelović (Vladislav III.)
Jolanda od Montferrata – Jolanda Montferratska
Jurij Dolgoruki od Suzdala – Jurij Dolgoruki Suzdaljski
Karlo od Valoisa – Karlo Valois
Konstans – bolje Konstant
Konstantin Dragases – Konstantin Dragas (Dragaš)
Konstantin Lejhud – Konstantin Lihud (grč. Kōnstantīnos Leihouédēs)
Konstantin Tarhanejot – Konstantin Tarhaniot (grč. Kōnstantīnos Tarhaneiōtos)
Kopronymos – Kopronim
Kosrau – Hozrau ili Hozroje
Kovrad-Široe – Kavrad (II.) Široje
Krizokir – Hrizohir
Kurkuasi – Kurkui (obitelj)
Kuvrata – Kubrat ili Kuvrat (grč. Koubrātos/Krobitos, lat. Crotabus, bug. tur. Kurt/Kurt)
Laskaris – Laskari (dinastija)

<i>Leon Tornik</i> – Leon Tornikije (grč. Léon Torníkios)	<i>Pogonatos</i> – Pogonat
<i>Leoncije</i> – Leontije	<i>Pulkerija</i> – Pulherija
<i>Liutprand Cremonski</i> – Liutprand Kremonski	<i>Rainald od Antiohije</i> – Rajnald Antiohijski
<i>Ljudevit od Bloisa</i> – Ljudevit Bloiski	<i>Raymund od Poitiersa</i> – Rajmund Poitierski
<i>Ljudevit Ugarski</i> – bolje Ljudevit Anžvinac	<i>Raymund od Toulousea</i> – Rajmund Toulouski
<i>Magnus Magnencije</i> – Magno Magnencije	<i>Robert od Normandije</i> – Robert Normandijski
<i>Maksim Priznavatelj</i> – Maksim Ispovjedalac (grč. Homologētēs, lat. Confessor)	<i>sarakenophron</i> – sarakenofront (Leon III.)
<i>Manfred od Sicilije</i> – Manfred Sicil(ij)ski	<i>Simona</i> (supruga kralja Milutina) – Simonida (grč. Simōnis)
<i>Marija od Antiohije</i> – Marija Antiohijska	<i>Sklerini</i> – Skleri (obitelj)
<i>Mauricije</i> – Maurikije	<i>Stilijan Zauco</i> – Stilijan Zauca (grč. Stylianós Zaoutzās)
<i>Mihajlo Autorejan</i> – Mihajlo Autorijan (grč. Mihaél Autōreianós)	<i>Teobald od Cepoya</i> – Teobald Cepoyski
<i>Mihajlo Burc</i> – bolje Mihajlo Burca (grč. Mihaél Bouǎrtzēs)	<i>Teoderik Amalac</i> – Teodorih Amalijac
<i>Mihajlo Cerularije</i> – Mihajlo Kerularije	<i>Teoderik Strabon</i> – Teodorih Strabon
<i>Mihajlo IV. Paflagonije</i> – Mihajlo IV. Paflagon(ij)ac	<i>Teodor Laskaris</i> – Teodor Laskar (grč. Theódōros Láskaris, lat. Lascarus)
<i>Mihajlo od Zete</i> – Mihajlo Zetski	<i>Thoros</i> (armenski knez) – Tor
<i>Nikefor Botanejat</i> – Nikefor Botaniijat (grč. Nikēphōros Botaneiátēs)	<i>Ursel od Bailleula</i> – Ursel Bailleulski
<i>Nikeforic</i> – bolje Nikeforica (grč. Nikēphoritzēs)	<i>Valens</i> – bolje Valent
<i>Nikolaj</i> – Nikola	<i>Vilim Villehardouin od Aheje</i> – Vilim Villehardouin Ahejski
<i>Nikolaj Kabasila</i> – Nikola Kabasila	<i>Vitiges</i> Vitigis
<i>Nikolaj Mistik</i> – Nikola Mistik	<i>Vladimirko od Galiča</i> – Vladimirko Galički
<i>Oton od Braunschweiga</i> – Oton Braunschweiški	<i>Walter</i> (atenski knez) – Valter (Gautier V.) de Brienne (atenski vojvoda)
<i>Paflagoniji</i> – Paflagon(ij)ci (dinastija)	<i>Zakarija</i> – Zaharije
<i>Parapinakes</i> – Parapinak	<i>Zoe</i> – Zoja (Zoa)
<i>Patricije</i> – Patrikije	<i>Zoe Karbonopsina</i> – Zoja (Zoa) Karbonopsina
	<i>Zoe Zaucina</i> – Zoja (Zoa) Zaucina

Pored svega ovoga, brojne su i druge pravopisne pogreške i nedosljednosti. Neki pojmovi stranoga podrijetla katkada se podvrgavaju pravilima hrvatskoga pravopisa, a katkada ne. Tako sintagma *Imperium Romanum* u genitivnom obliku jednom ispravno glasi *Imperiuma Romanuma* (str. 9), a zatim se na istoj stranici daje oblik *Imperium Romanuma*. Ista se pogreška ponavlja i kod sintagme *ius publicum* koja se u genitivu donosi kao *ius publicuma* (str. 11) umjesto *iusa publicuma*. Doduše, valja primijetiti da bi strogo pridržavanje hrvatskoga pravopisa povlačilo za sobom i potpuno pohrvaćivanje ovih i drugih izraza, dakle rečene bi se sintagme trebale pisati kao *Imperijum Romanum* i *jus publikum*, ali to najčešće nije uputno jer bi se izvorni termini pritom izobličili, a ne bi se došlo niti do odgovarajuće hrvatske inačice. Kompromisno rješenje leži u tome da se pojam jednostavno prevede ili da se hrvatska rečenica nastoji preurediti tako da on uvijek bude u nominativnom obliku. U prijevodu je to bilo uglavnom zanemareno kao kod pojmova *iugum* (rabi se dativni oblik, *iugumu*; str. 17) i *comitatensis* (rabi se genitivni oblik, *comitatensisa*; str. 19). Ovo dakako ne vrijedi za one izraze koji su u kroatiziranoj formi već ušli u uporabu, poput pojma komes. Izrazi *comes sacrarum largitionum* i *comes rerum privatarum*

(str. 15) mogu u nominativu još i ostati u izvornom obliku, no u ostalim padežima trebao bi se koristiti pohrvaćeni oblik, te bi genitiv imao glasiti *komesa sacrarum largitionum*, a ne *comesa sacrarum largitionum* (str. 50). Nedosljednost su prevoditelji pokazali i time što su u nekoliko navrata odlučili bilo zadržati nominativni oblik premda je rečenična situacija zahtijevala drugi padež – tako se govori o prihodima “*res privatae*” i prihodima “od *largitiones*” (str. 49), o “pograničnoj vojsci *limitanei*” dok u istome retku možemo pročitati formulaciju “pokretna vojska *comitatensis*” (str. 19), kao i to da je Odoakar imenovan “carskim *magister militum per Italiam*” (str. 31) – bilo izvorni pojam staviti u padež u jeziku izvornika kako bi se slagao s padežom u prijevodu – tako smo dobili konstrukcije poput “slabljenje starih središnjih službi financijske uprave, *comitivae* (gen.) *sacrarum largitionum* i *comitivae* (gen.) *rerum privatarum*” (str. 49), odnosno “zadaće oslabljene *comitivae* (gen.) *rerum privatarum*”.

No, time nisu iscrpljene sve pravopisne pogreške. Pojmu Opsikij (grč. Opsikion) prevoditelji su dosljedno pridijevali nastavak “a” kad je stajao uz apoziciju drugoga roda: “tema Opsikija” (str. 48, 85, 108), “u temi Opsikija” (str. 68), “iz teme Opsikija” i “provincije sadašnje teme Opsikija” (str. 78), “protiv teme Opsikija” (str. 79), “komes teme Opsikija” (str. 84, 90), “kroz temu Opsikija” umjesto “tema Opsikij”, “u temi Opsikij”, “iz teme Opsikij” i “provincije sadašnje teme Opsikij”, “protiv teme Opsikij”, “komes teme Opsikij” i “kroz temu Opsikij”. S druge strane, pojmovi tema Anatolikâ (grč. *théma tôn Anatolikôn*), tema Armenijakâ (grč. *théma tôn Armeniakôn*), tema Bukelarijâ (grč. *théma tôn Boukellarion*) i tema Kibireotâ (grč. *théma tôn Kibyraiôtôn*), iako se zbog nastavka “a” u tekstu doimaju točno prevedenima, zapravo su shvaćeni u jednini (tema Anatolik, tema Armenijak, tema Bukelarij i tema Kibireot) što je pogrešno. Jednako tako je i pojam tema Trakezijaca (grč. *théma tôn Thrajkēsion*) jedanput pogrešno shvaćen u jednini (Trakezij; str. 128). Također, kao i u slučaju pojma “tema Opsikij”, prevoditelji su u sintagmi “protiv sultanata Ruma” (str. 229) nepotrebno pojmu “Rum” dali nastavak “a” što može samo zavesti u određivanju naziva oblasti.

Daljnje pravopisne pogreške tiču se pisanja velikog slova. Tako je “Ilirska(!) prefektura” jednom točno pisana velikim slovom (str. 14), a drugi put netočno malim slovom (str. 69), “Nomos georgikos” netočno s oba velika slova (str. 70), “Studitski manastir” netočno malim slovom (str. 184), “ismaeliti” netočno velikim slovom (str. 224), “Sveta Gora” dvaput točno velikim slovom (str. 275, 282) i jednom netočno malim slovom drugi član izraza (str. 259), “Heksamilionski(!) zid” jednom točno velikim slovom (str. 307) i dvaput netočno malim slovom (str. 303, 306).

Prevoditelji su grijehili i u drugim prigodama. Nabrajajući zapovjednike pet tema za cara Justinijana II. tekst su preveli kao da ih je četiri i jedna zasebna tema: “Jedna povelja Justinijana II. (...) navodi i pet stratega Opsikija, Anatolika, Armenijaka, pomorske teme Karabizijanaca i temu(!) Trakije” (str. 69). U dva su navrata naveli krive oblike u vezi s imenima osoba: “planovi Valoisa” (str. 264) umjesto “Valoisovi planovi” (odnosi se na Karla Valois) i “Cepoy” (str. 265) umjesto Cepoyski (odnosi se na Teobalda Cepoyskoga). Jednom su čak dali i pogrešan oblik riječi u genitivu plurala: “pravovjerje hesihasata(!)” (str. 281) umjesto “pravovjerje hezihasatâ”. Također, izraz “para pinákion” krivo je transkribiran (par’ pinákion; str. 183). Prevoditelji su znali uporabiti i pojmove koje hrvatska jezična praksa ne poznaje: slaviziranje (str. 47) umjesto slavizacija ili poslavenjivanje; patrocizam (str. 143) umjesto patronatstvo; prvootkup (str. 146) umjesto prvokup; porodice Fokâ i Malejnâ (str. 161), porodica Paflagonijâ(!) (str. 170) i porodica Sklerina(!) (str. 171) umjesto obitelji Fokâ i Malejnâ, obitelj Paflagon(ij)aca i obitelj Sklerâ.

Nerijetka su i stilski ili jezično nespretna prevodilačka rješenja. Tako se spominju carski činovnici triju viših klasa (str. 16) umjesto triju viših razreda; naturalije (str. 33) umjesto proizvodi u naturi ili prirodni proizvodi; aderiranje zemljišnog poreza (str. 33) umjesto unovčavanje

zemljišnog poreza; vrlo vruća bitka (str. 52) umjesto vrlo žestoka bitka; porodične svade (str. 75) i zavičajni grad (...) porodice (str. 86) umjesto obiteljske svade i zavičajni grad (...) obitelji; orijentalna sirovost običaja (str. 76) i primitivna sirovost (str. 86) umjesto surovost istočnjačkih običaja i primitivna surovost; Nikeforove kolonizacijskopolitičke metode i kolonizacijsko-političke mjere (str. 101) umjesto Nikeforove kolonizacijske metode i kolonizacijske mjere; kvašeni kruh (str. 177) umjesto kvasni kruh; protivnička partija (str. 178) umjesto protivnička stranka; takozvani *charistikion* sustav (str. 196) umjesto sustav takozvanog haristikija; obnoviteljski pokušaj Andronika Komnena (str. 210) umjesto pokušaj obnove Andronika Komnena; pronioia zakup, doživotni pronioia zakup, nasljedno pronioia dobro, djelotvornost pronioia sustava (str. 256) umjesto pronijski zakup, doživotni pronijski zakup, nasljedno pronijsko dobro, djelotvornost pronijskog sustava; dio žetve *in natura* (str. 257) umjesto dio žetve uaturi; promjena usmjerenja i umjereno usmjerenje (str. 258) umjesto promjena smjera i umjereni stav; osvojene zemlje ponad Ohrida, Prilepa i Štipa (str. 260) umjesto osvojene zemlje sjeverno od Ohrida, Prilepa i Štipa; pravo na prijestolonasljeđe (str. 267) umjesto pravo na nasljeđivanje prijestolja; od jadranske do egejske morske obale (str. 282) umjesto od jadranske do egejske obale; pasji lavež (str. 301) umjesto pseći lavež; južnogrička Moreja (str. 310) umjesto Moreja u južnoj Grčkoj.

Niti popratni sadržaji nisu korektno napravljeni, jer se ponavljaju iste pogreške. Tako su toponimi i nazivi oblasti u povijesnim kartama samo djelomično prevedeni. Najčešće su ostavljeni u njemačkom izvorniku što praktički onemogućava njihovo normalno i kvalitetno korištenje. Promašaj je i to što priređivači nisu sastavili glosarij s manje poznatim pojmovima koji bi itekako dobro došao neupućenijem čitatelju.

Nakon svega navedenoga postavlja se pitanje komu trebaju ovakva izdanja. Takav nekompetentan pristup nečemu tako ozbiljnome kao što je objavljivanje stručne knjige jednostavno je neprihvatljiv. Osobito zabrinjava činjenica što prevoditeljima očito nije poznata ni naša elementarna medievistička literatura, još od Natka Nodila i Ferde Šišića do Miroslava Brandta, niti prijevodi poput UNESCO-ve "Historije čovječanstva", "Velike ilustrirane povijesti svijeta" i Naprijedove "Povijesti svijeta", jer su ondje mogli naći već uvriježenu terminologiju, te bi tako bili izbjegli katkada doista apsurdne pogreške. Naposljetku, možemo se jedino nadati kako će se u najskorije vrijeme pojaviti novo, korigirano izdanje i da se sličan nemar neće ponoviti.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LV
ZAGREB 2002.

UDK 93/99
ISSN 0351-2193
Historijski zbornik, god. LV, str.1-296, Zagreb 2002.

Izdavač
Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor
Slaven Bertoša
Mirjana Gross
Ivan Kampuš
Franko Mirošević
Ivica Prlender
Tomislav Raukar
Petar Strčić
Josip Vrandečić

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:
ABC Clio
Historical Abstracts
America: History and Life

Adresa uredništva
Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:
Horetzky